

ISSN (print) 2618-0065

DOI: [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-1\(11\)](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-1(11))

НАУКОВИЙ ВІСНИК: Державне управління

№ 1 (11) 2022

НАУКОВИЙ
ЖУРНАЛ

Заснований у 2018 році
Виходить 2 рази на рік
(з 2022 р.)

- Засновник** *Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту (ІДУ НД ЦЗ)*
- Приватне акціонерне товариство Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом» (МАУП)*
- Видавець** *Інститут державного управління та наукових досліджень з цивільного захисту (ІДУ НД ЦЗ)*

*Журнал зареєстровано у Мін'юсті України
Серія КВ № 24509-14449 ПР від 20.07.2020 р.
Журнал включено до категорії «Б» Переліку
наукових фахових видань України в галузі
«Публічне управління та адміністрування»
(Наказ Міністерства освіти і науки України від 28.12.2019 № 1643)*

У науковому виданні публікуються статті з актуальних проблем публічного управління та адміністрування, державного управління у сфері цивільного захисту та інших складових сектору безпеки і оборони України.

Розраховано на дослідників, викладачів закладів вищої освіти, аспірантів, магістрів, фахівців-практиків кризового менеджменту, у сфері публічного управління та адміністрування. Журнал «Науковий вісник: державне управління» включено до міжнародної пошукової системи Google Scholar, міжнародних реферативних наукових баз: Index Copernicus, ResearchBib.

Рекомендовано до видання рішенням Вченої ради ІДУ НД ЦЗ (Протокол від __. 03.2022 р. № 3).

У разі передруковування матеріалів письмовий дозвіл ІДУНД ЦЗ є обов'язковим.

Випускові редактори:

*Борисова Анна,
Литвиновський Євген*

Літературні редактори:

*Помазанова Тетяна (українська мова)
Івашина Наталія (англійська мова)*

Адреса редакції:

04074, м. Київ, вул. Вишгородська, 21

Телефони:

(+38044) 430-02-85

<https://nvdu.undicz.org.ua>

E-mail : niv1966@ukr.net

© автори статей, 2022
© Інститут державного управління та наукових досліджень цивільного захисту, 2022
© ПАТ «Вищий навчальний заклад "Міжрегіональна Академія управління персоналом"», 2022

УДК 351:341.4:614.4

Мельниченко Олександр

ORCID iD 0000-0001-5021-9025

e-mail: mel_doc@ukr.net;

Старусева Вікторія

ORCID iD 0000-0002-3438-5709

e-mail: nikastaruseva@gmail.com;

Шмуліч Олеся

ORCID iD 0000-0002-8638-4433

e-mail: katyaarina1979@gmail.com

Єрьоменко Катерина

ORCID iD 0000-0001-9863-5036

e-mail: katushaeremenko@gmail.com

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВПЛИВУ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ НА ЗДОРОВ'Я НАСЕЛЕННЯ

[doi.org/10.33269/2618-0065-2022-1\(11\)-114-127](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-1(11)-114-127)

Анотація. Незворотні зміни навколишнього природного середовища в результаті господарської діяльності людини вийшли за межі окремих територій і почали набувати глобальних масштабів, і наочно свідчить про низьку результативність державної екологічної політики, під якою слід розуміти цілеспрямовану діяльність уповноважених органів публічного управління, спрямовану на зниження негативного впливу суб'єктів господарювання на навколишнє природне середовище, а також належне реагування на надзвичайні ситуації техногенного чи природного характеру, зміну клімату тощо задля збереження природного розмаїття та мінімізацію шкоди, що завдається здоров'ю населення. Реалізацією державної екологічної політики опікуються різні інституції (не лише уповноважені органи державного управління, а й органи місцевого самоврядування, представники бізнесу та громадськості), міра та спосіб залучення яких визначаються їхніми компетенціями. Застосовувані ними засоби публічного управління залежать від специфіки наявної проблеми й можливостей їх вирішення. Несвоєчасне реагування на потенційні та фактичні виклики в цій царині призводить до негативного впливу на здоров'я населення, що знаходить свій прояв у виникненні захворювань, які почасти переходять у

хронічну форму та/чи призводять до летальних випадків. Подальші наукові розвідки мають бути присвячені розробці теоретичних положень і практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення державної екологічної політики та публічного управління розвитком сфери охорони здоров'я.

Ключові слова: державна політика, інституціональне забезпечення, екологія, здоров'я населення, вплив.

Постановка проблеми. Сучасному суспільству притаманне подальше нарощування споживання, що неодмінно супроводжується збільшенням обсягів виробництва товарів і надання послуг, а з тим – використання ресурсів (у т.ч. природних). При цьому, у гонитві за надприбутками, чимало виробників нехтують існуючими вимогами щодо використання очисних споруд, утилізації відходів та ін., тим самим обумовлюючи погіршення екологічної ситуації. Саме тому збереження природних багатств стає вкрай важливою проблемою, від вирішення якої залежить доля теперішніх і майбутніх поколінь. Більше за те, хоча незворотні зміни навколишнього природного середовища в результаті господарської діяльності людини вийшли за межі окремих територій і почали набувати глобальних масштабів, залишається висока значущість належної реалізації державної екологічної політики, під якою слід розуміти цілеспрямовану діяльність уповноважених органів публічного управління, спрямовану на зниження негативного впливу суб'єктів господарювання на навколишнє природне середовище, а також належне реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру, зміну клімату тощо задля збереження природного розмаїття та мінімізацію шкоди, що завдається здоров'ю населення. Відтак, запропоноване авторське тлумачення безпосередньо вказує на наявний зв'язок (міра впливу в «15–25 %» [1; 2]) між станом навколишнього середовища як результатом реалізації державної екологічної політики та станом здоров'ям населення, хоча не варто нехтувати й іншими факторами: «керованими (шкідливі звички, спосіб життя, харчування, менталітет і характер, мотивація), опосередкованими (добробут та освіта, вплив факторів довкілля) та некерованими (вік, спадковість)» [3]), що, радше за

все, не викликає сумніву ні у науковців, ні у пересічних осіб. Але, з високою ймовірністю можемо стверджувати, що далеко не кожний може аргументовано обґрунтувати наявний зв'язок між екологічною ситуацією й станом здоров'я населення, і тим більше – яка інституція уповноважена підтримати прийнятний рівень екологічної ситуації, що й обумовлює актуальність даної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика впливу держави на екологічну ситуацію є міждисциплінарною, про що наочно свідчить ряд наукових публікацій і дисертаційних досліджень (управлінців, економістів, географів, юристів, інженерів-екологів та ін.), які здебільшого лише дотично відображали вплив екологічної ситуації на здоров'я населення.

Спробами «заповнити наявні прогалини» є окремі публікації у наукових фахових виданнях. Так, зокрема, «конкретизовано суб'єкти, об'єкти, форми, функції, принципи, цілі та завдання державної екологічної політики; у межах традиційних методів уніфіковано перелік засобів реалізації державної політики у цій царині» [4]; «упорядковано перелік пріоритетних напрямів публічного управління розвитком сфери охорони здоров'я, а також конкретизували перелік специфічних засобів (у межах визнаних методів) управлінського впливу» [5].

В. Куценко наголошує, що «нераціональна природоохоронна політика, забруднення довкілля (надзвичайні ситуації техногенного, соціального й природного характеру) зумовлюють зростання навантаження на екосистему, а з тим – порушують безпеку у сфері охорони здоров'я. Водночас, запорукою покращання стану здоров'я населення пов'язано з поліпшенням матеріально-технічної бази й кадрового забезпечення сфери охорони здоров'я, покращанням екологічної ситуації та впровадженням валеології» [6]. І. Кланца наголосив, що «здоров'я та його охорона, як імператив національної безпеки держави, мають виступати найвищим пріоритетом державної політики щодо утвердження гарантій належної життєдіяльності громадян» [7].

І. Варламовою «здійснено комплексне дослідження регуляторів і важелів екологічної безпеки в національній

економіці, що дозволило розглянути реальний стан екологічної безпеки в національній економіці, виокремити основні проблеми та визначити шляхи їх вирішення та досягнення гармонізації з точки зору тріади «економіка-природа-соціум» [8]. Науковці ХНМУ, «за результатами власних експериментальних і медико-соціальних досліджень, запропонували комплекс заходів, спрямованих на профілактику захворюваності населення у зв'язку зі зростанням в країні масштабів використання поверхнево-активних речовин в умовах індустріального мегаполісу» [9].

Віддаючи належне напрацюванням провідних науковців, слід більше уваги зосередити на вдосконаленні наявного методологічного забезпечення реалізації державної екологічної політики у контексті її впливу саме на здоров'я населення.

Метою статті є конкретизація інституціонального забезпечення та засобів реалізації державної екологічної політики, що у сукупності акцентовані на вирішення найбільш актуальних викликів сьогодення в екологічній сфері, а з тим – на покращання здоров'я населення.

Методи дослідження. Вихідною базою є дисертаційні дослідження й фахові публікації провідних науковців, які досліджували особливості реалізації державної екологічної політики та публічного управління розвитком сфери охорони здоров'я. Застосовано комплексний підхід, а також використано наступні методи: абстрактно-логічний – для теоретичних узагальнень і формування висновків; аналізу та синтезу – визначення чинників, що впливають на характер і спрямованість державної екологічної політики; логіко-семантичний – вдосконалення понятійно-категоріального апарату за тематикою дослідження (а саме, «державна екологічна політика»); порівняльного аналізу – дослідження напрацювань провідних науковців, присвячених особливостям реалізації державної екологічної політики; системного аналізу – вивчення об'єкта дослідження як сукупності елементів, що утворюють систему й взаємодіють між собою.

Виклад основного матеріалу. Передусім слід «ідентифікувати основні фактори навколишнього середовища» [10], кожний з яких, з одного боку, має специфічні способи

прямого та непрямого негативного впливу на здоров'я населення, а з іншого – приналежність до окремої галузі/сфери національної економіки, що є об'єктом публічного управління.

Узагальнення напрацювань провідних науковців, а також результати власних досліджень у цій царині дозволяють конкретизувати інституціональне забезпечення та засоби реалізації державної екологічної політики, що у сукупності акцентовано на вирішення найбільш актуальних викликів сьогодення в екологічній сфері, а з тим – на покращання здоров'я населення:

1. *Неякісна питна вода* – джерело епідемій, інфекційних захворювань і масових отруєнь. Не допустити її згубного впливу на здоров'я населення можна за рахунок забезпечення дотримання вимог ДСанПіНу 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» з урахуванням джерел і безперебійності отримання, тривалості та умов зберігання, способів очистки питної води. Міністерство охорони здоров'я України (далі – МОЗ) затверджує показники безпечності та окремі показники якості питної води, а також регламенти використання небезпечних факторів, рівень їх гранично допустимої концентрації та орієнтовно безпечні рівні хімічних і біологічних факторів у предметах і виробках, воді, повітрі, ґрунті; затверджує критерії віднесення води питної до категорії «вода питна мінеральна». До прикладу, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів і захисту споживачів (далі – Держпродспоживслужба) (зокрема, її Головне управління в Харківській області), ДП «Харківстандартметрологія» та Департамент захисту довкілля та природокористування Харківської обласної державної адміністрації (кожний, у межах своєї компетенції) мають контролювати якість питної води (за 40 показниками) і діяльність усіх суб'єктів господарювання, причетних до кожного етапу цього процесу: забір, очистка й транспортування (ВУВГ «Дінець»), централізоване постачання до споживачів (КП «Харківводоканал»). У співпраці з означеними інституціями Департамент житлово-комунального господарства Харківської міської ради контролюють якість житлово-комунальних послуг (зокрема, щодо постачання питної води);

Департамент адміністративних послуг і споживчого ринку Харківської міської ради – контролює добичу, бутельовання й роздрібну торгівлю питною водою; Департамент з питань забезпечення життєдіяльності міста Харківської міської ради – якість питної води у каптажах джерел нецентралізованого водопостачання; органи місцевого самоврядування в сільській місцевості (саме там розташовано більшість колодязів) – убезпечити від потрапляння до них шкідливих речовин індустріального (хімікати...) та природного походження (продуктів розпаду тварин...). За потреби, до вирішення цієї проблеми (власне, як і решти проблем, що є предметом даного дослідження) мають бути долучені й інші уповноважені органи публічного управління, аби населення мало доступ до питної води належної якості та за прийнятними цінами.

2. *Забруднення атмосферного повітря токсичними викидами* (відповідно до наказу МОЗ від 19.06.1996 р. № 173) вимірюється завдяки розгалуженій мережі стаціонарних, маршрутних і підфакельних постів автоматизованої системи спостереження за станом атмосферного повітря шляхом інструментального заміру вмісту шкідливих домішок. У разі перевищення нормативів граничнодопустимих викидів забруднюючих речовин із стаціонарних джерел (наказ МОЗ від 27.06.2006 р. № 309), а також встановленої граничнодопустимої концентрації та орієнтовно безпечних рівнів впливу хімічних і біологічних речовин в атмосферному повітрі населених місць (наказ МОЗ від 14.01.2020 р. № 52) Державна екологічна інспекція України (далі – Держекоінспекція) надає територіальним органам центральних органів виконавчої влади, органам місцевого самоврядування приписи щодо зупинення дії чи анулювання в установленому законодавством порядку дозволів, ліцензій, сертифікатів, висновків, рішень, лімітів, квот, погоджень, свідоцтв на викиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, встановлення нормативів допустимих рівнів шкідливого впливу на нього, притягує до адміністративної відповідальності порушників, а також надає дозволи на використання технологій (виробничого обладнання, очисних споруд) підприємствами (передусім, промисловими),

чия діяльність представляє чи здатної становити небезпеку для екологічної безпеки.

На тлі втрати значної частини індустріального потенціалу вітчизняної економіки, зростає кількість автомобільного транспорту. Саме тому, за прикладом розвинених країн світу, в Україні підвищуються вимоги до токсичних викидів внутрішнього згоряння, не дотримання яких є причиною заборони на ввезення/експлуатацію таких автомобілів. Нормативи викидів, методика вимірювання, технічні й метрологічні вимоги до приладів контролю регламентовано ДСТУ 4277-04 «Норми й методи вимірювання вмісту оксиду вуглецю та вуглеводнів у відпрацьованих газах автомобілів з двигунами, що працюють на бензинові або газовому паливі» та ДСТУ 4276-04 «Норми й методи вимірювання димності відпрацьованих газів автомобілів з дизелями або газозиделями». Практична реалізація означеного положення реалізується Держекоінспекцією через мережу стаціонарних пунктів і мобільних постів.

На окрему увагу заслуговує (здебільшого, тимчасове) забруднення атмосферного повітря унаслідок техногенних катастроф, лісових пожеж і пожеж торф'яників. При цьому Державна служба України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС) здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням і виконанням вимог законодавства у сфері цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб. Підрозділи ДСНС, окрім іншого, здійснюють заходи, спрямовані на попередження техногенних катастроф і пожеж, а у разі їх виникнення – на локалізацію та ліквідацію наслідків означених надзвичайних ситуацій (далі – НС). При цьому міра забруднення атмосферного повітря залежить не лише від виду та масштабу НС, а й від інтенсивності вітру (так, зокрема, сильний вітер не лише ускладнює гасіння (як приклад, лісової) пожежі, а й переносить забруднені повітряні маси на значні відстані).

Зрештою, контроль якості атмосферного повітря – важлива запорука зменшення ймовірності захворювань дихальних шляхів й онкологічних хвороб.

3. *Вплив підвищеного рівня шуму.* Норми допустимого шуму визначено Державними будівельними нормами (ДБН В 1.1-31:2013) та Державними санітарними нормами. Промислові й інші об'єкти, що є джерелами акустичного забруднення, повинні відокремлюватись від житлової забудови санітарно-захисними зонами (заміщення таких зон житловими кварталами є фактично визнанням безперспективності відродження значної частини промислових підприємств). Сільські, селищні, міські ради затверджують правила додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях, якими з урахуванням особливостей окремих територій встановлюються заборони чи обмеження щодо певних видів діяльності, що супроводжуються утворенням шуму. Контроль за додержанням означених вимог здійснюють представники уповноважених органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадських організацій, оскільки зайвий шум викликає не лише роздратування й дискомфорт, й може стати причиною психічних розладів і погіршення слуху.

4. *Наявність величезної кількості алергенів* призводить до захворювань як працівників підприємств, так і споживачів їхньої продукції. Гігієнічним нормативом встановлено граничнодопустимі концентрації алергенів, а Держпродспоживслужба проводить гігієнічну оцінку умов праці при атестації робочих місць, а також експертизу продукції, що виробляється чи імпортується. Більше за те, виробників зобов'язали розміщувати на упаковці їхньої продукції достовірну інформацію про вміст речовин та/або продуктів, що спричиняють алергічні реакції чи непереносимість. Проте джерелом алергенів може бути не лише промисловість та сільське господарство, а й природне середовище. Саме тому, як приклад, органи місцевого самоврядування разом з представниками територіальної громади активно борються з амброзією. У разі неналежного виконання таких норм, передає органам досудового розслідування матеріали перевірок на дії осіб, що містять ознаки кримінального правопорушення. Водночас, слід нагадати, що алергічна реакція на зовнішні подразники може бути обумовлена специфікою організму конкретної особи, а

тому вона має нести персональну відповідальність за негативний вплив алергенів.

5. *Хімічна й бактеріальна забрудненість харчових продуктів і вод* є наслідком інтенсифікації сучасного сільського господарства, недосконалості очисних споруд великих населених пунктів, порушенням технологій зберігання та використання мінеральних добрив, гербіцидів, стимуляторів росту та інших продуктів промислового виробництва, неналежне використання яких призводить до перевищення граничнодопустимого вмісту нітратів і пестицидів в продуктах харчування та воді. МОЗ затверджує показники безпечності харчових продуктів. Контроль за дотриманням відповідних норм здійснює Держпродспоживслужба через власні лабораторні центри, які мають необхідні сертифікати атестації і акредитації на проведення досліджень по показникам безпечності та якості харчових продуктів. За результатами лабораторних досліджень видається дозвіл на використання продукції чи припис про її заборону. Соціально відповідальні виробники самостійно звертаються до таких лабораторій і перевіряють кожен партію своєї продукції; натомість, недобросовісні – уникають перевірок або ж здійснюють їх вибірково.

Держекоінспекція здійснює державний нагляд (контроль) за: безпечністю та окремими показниками якості харчових продуктів; виконанням фіто-санітарних заходів, обігу пестицидів і агрохімікатів. Крім того, до її компетенції належить видача дозволів на використання засобів захисту рослин, стимуляторів росту, мінеральних добрив та інших препаратів.

Для виявлення порушників, уповноважені органи державної влади, разом з представниками громадськості, проводять рейди по місцях роздрібної торгівлі (передусім, стихійним ринкам, оскільки для крупних торговельних мереж іміджеві втрати є «неприпустимою розкішшю», бо в умовах конкуренції, саме ринкові механізми, а не адміністративні засоби державного регулювання, результативніше впливають на поведінку суб'єктів господарювання).

Бактерії-збудники найчастіше потрапляють до людського організму із зіпсованими та неякісними харчовими продуктами, зараженою водою, під час купання у забруднених водоймах, через брудні руки й предмети побуту. Держпродспоживслужба здійснює перевірки потенційно небезпечних об'єктів: виробників яєць, м'ясо-молочної та рибної продукції (для унеможливлення поширення сальмонельозу); природних водоймищ і джерел питної води, стихійних ринків і закладів громадського харчування (ботулізму та дизентерії). При цьому споживачі почасти нехтують правилами особистої гігієни, заходами безпеки щодо вибору продуктів харчування, місць купання тощо. Саме тому, індивідуальна відповідальність має доповнюватись просвітницькою роботою уповноважених органів публічного управління.

6. Вплив іонізуючого опромінення. Усе більше використання різних пристроїв, чия діяльність передбачає певне опромінення (не кажучи вже про Чорнобильську катастрофу), змушує дотримуватись норм радіаційної безпеки. Так, зокрема, Держекоінспекція здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням вимог законодавства про радіаційну безпеку (у т.ч. щодо граничнодопустимих нормативів акустичного, електромагнітного, радіаційного й іншого шкідливого впливу). ДСНС здійснює заходи щодо радіаційного та хімічного захисту, координує та контролює здійснення заходів щодо населення й територій у разі виникнення радіаційних аварій та НС, пов'язаних з виливом (викидом) небезпечних хімічних речовин.

7. Вплив токсичних відходів промисловості. Держекоінспекція здійснює державний нагляд (контроль) за таким: дотримання вимог документів дозвільного характеру на здійснення операцій у сфері поводження з відходами; збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення, захоронення відходів; ведення первинного обліку кількості, типу і складу відходів, що утворюються, збираються, перевозяться, зберігаються, обробляються, утилізуються, знешкоджуються та видаляються, подання відповідної статистичної звітності в установленому порядку та паспортизації таких відходів. Також здійснюється віднесення хімічних речовин до категорії токсичних та їх класифікація за

мірою небезпечності; встановлюються граничнодопустимі нормативи викидів і скидів забруднюючих речовин. У разі виявлення фактів порушень у цій царині, вносяться подання про позбавлення ліцензіата права на провадження виду господарської діяльності.

8. *Низький рівень санітарної культури.* МОЗ затверджує державні санітарно-епідеміологічні нормативи, санітарні регламенти, державні санітарні норми й правила, санітарно-епідеміологічні та санітарно-протиепідемічні правила й норми, санітарно-епідеміологічні правила й норми, протиепідемічні правила й норми, гігієнічні та протиепідемічні правила й норми; здійснює активну просвітницьку діяльність по популяризації здорового способу життя, необхідності дотримання санітарних й інших норм, спрямованих, передусім, на попередження захворювань серед населення. Держекоінспекція забезпечує державний нагляд (контроль) за виконанням фіто-санітарних заходів.

Висновки та напрями подальших досліджень. Забезпечено подальший розвиток сутності поняття «державна екологічна політика», під якою слід розуміти цілеспрямовану діяльність уповноважених органів публічного управління, спрямовану на зниження негативного впливу суб'єктів господарювання на навколишнє природне середовище, а також належне реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру, зміну клімату тощо задля збереження природного розмаїття та мінімізацію шкоди, що завдається здоров'ю населення. Реалізацією державної екологічної політики опікуються різні інституції (не лише уповноважені органи державного управління, а й органи місцевого самоврядування, представники бізнесу та громадськості), міра та спосіб залучення яких визначаються їхніми компетенціями. Якщо одні інституції (Міністерство захисту довкілля та захисту природних ресурсів, МОЗ, Держекоінспекція, Держпродспоживслужба, ДСНС) безпосередньо, то інші (Міністерство аграрної політики та продовольства України, Міністерство економіки України, Міністерство освіти і науки України та ін.) – у непрямий спосіб впливають на екологічну ситуацію. Засоби публічного управління, що ними

застосовуються, залежать від наявної проблеми й можливостей їх вирішення. Несвочасне реагування на потенційні та фактичні виклики в цій царині призводить до негативного впливу на здоров'я населення, що знаходить свій прояв у виникненні захворювань, які часто переходять у хронічну форму та/чи призводять до летальних випадків. Подальші наукові розвідки мають бути присвячені розробці теоретичних положень і практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення державної екологічної політики та публічного управління розвитком сфери охорони здоров'я.

Список використаних джерел

1. WMA declaration of Helsinki. Ethical principles for medical research involving human subjects. Seoul: World Medical Association, 2017.
2. Working to overcome the global impact of neglected tropical diseases. *First WHO report on neglected tropical diseases*. 2012. № 1–8. P. 2008–2015.
3. Morton S. Progressing research impact assessment: A contributions approach. *Res Eval*. 2015. URL: <https://academic.oup.com/rev/article/24/4/405/1520544/Progressing-research-impact-assessment-A>. (дата звернення: 05.10.2021).
4. Мельниченко О. А. Елементи державної екологічної політики. *Державне будівництво*. 2016. № 2. URL : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2016-2/doc/1/01.pdf>. (дата звернення: 30.12.2021).
5. Мельниченко О. А., Удовиченко Н. М. Методи та засоби публічного управління розвитком сфери охорони здоров'я. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. (Серія: Державне управління)*. 2018. № 1. С. 154–162.
6. Куценко В. Екологічна безпека і здоров'я нації. *Економіка природокористування і охорони довкілля*. 2009. С. 5–11.
7. Кланца А. І. Охорона здоров'я як структурна складова національної безпеки держави: дис. ... д.держ.упр.: 25.00.02. Харків, 2019. 571 с.
8. Варламова І. С. Регулятори і важелі екологічної безпеки національної економіки: дис. ... д.е.н.: 08.00.03. Запоріжжя, 2018. 438 с.
9. Охорона здоров'я населення індустріального мегаполісу: монографія / [кол. авт.]; за ред. М.Г. Щербаня, В.В. М'ясоєдова. Харків: ХНМУ, 2019. 120 с.
10. Henderson G. e. ed. *The Social Medicine Reader: Social and Cultural Contributions to Health, Difference, and Inequality*. Durham, NC: Duke University Press, 2015. Vol. 2. URL : <https://www.dukeupress.edu/the-social-medicine-reader-second-edition> (дата звернення: 05.10.2021).

References

1. WMA declaration of Helsinki. Ethical principles for medical research involving human subjects (2017), Seoul: World Medical Association. [in English].
2. Working to overcome the global impact of neglected tropical diseases (2012), *First WHO report on neglected tropical diseases, 1–8*, 2008–2015. [in English].
3. Morton, S. (2015), Progressing research impact assessment: A contributions approach. *Res Eval*. Retrived from <https://academic.oup.com/rev/article/24/4/405/1520544/Progressing-research-impact-assessment-A>. [in English].
4. Melnychenko, O.A. (2016), Elementy derzhavnoi ekolohichnoi polityky [Elements of state environmental policy], *Derzhvne budivnytstvo* [State building], 2. Retrived from <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeBu/2013-2/index.html> [in Ukrainian].
5. Melnychenko, O. & Udovychenko, N. (2018), Metody ta zasoby publichnoho upravlinnya rozvytkom sfery okhorony zdorov'ya [Methods and tools of public administration of health care development], *Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrainy. (Seriya: Derzhvne upravlinnya) [Bulletin of the National University of Civil Defense of Ukraine. (Series: Public Administration)]*, 1, 154–162. [In Ukrainian].
6. Kutsenko, V. (2009), Ekonomichna bezpeka i zdorov'ya natsii [Environmental security and health of the nation], *Ekonomika pryrodokorystuvannya i okhorona dovkillya [Economics of nature management and environmental protection]*, 5–11. [In Ukrainian].
7. Klantsa, A. I. (2019), Okhorona zdorov'ya yak strukturna skladova natsionalnoi bezoeky derzhavy [Health care as a structural component of national security]: Extended abstract of Doctor's thesis. Kharkiv. [In Ukrainian].
8. Varlamova, I. S. (2018), Rehulyatory i vazheli ekonomichnoi bezpeky natsionalnoi ekonomiky [Regulators and levers of environmental security of the national economy]: Extended abstract of Doctor's thesis. Zaporizhzhya. [in Ukrainian].
9. Okhorona zdorov'ya naselennya industrial'noho mehepolisu [Health care of the population in an industrial metropolis]: monohrafiya (2019) / [kol. avt.]; za red. M. H. Zhzherbanya, V. V. M'ياسoedova. Kharkiv: KhNMU [in Ukrainian].
10. Henderson, G. e. ed. (2015), *The Social Medicine Reader: Social and Cultural Contributions to Health, Difference, and Inequality*. Durham, NC: Duke University Press. 2. Retrived from <https://www.dukeupress.edu/the-social-medicine-reader-second-edition> [in English].